

DAVID BORATAV

BEYOĞLU'NDA
FISILTILAR

ROMAN

Çeviri: AYSEL BORA

2.
BASKI

DAVID BORATAV
BEYOĞLU'NDA
FISILTILAR

Can Yayınları 1914

Murmures à Beyoğlu, David Boratav

© 2009, Éditions Gallimard

© 2010, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2010

2. basım: Kasım 2010

Bu kitabın 2. baskısı 1000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Nedret Öztokat

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design

Kapak resmi: © Faruk Cimok

Kapak baskı: Azra Matbaası

İç baskı ve cilt: Özal Matbaası

ISBN 978-975-07-1226-5

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

www.canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

DAVID BORATAV
BEYOĞLU'NDA
FISİLTİLER

ROMAN

Fransızca aslından çeviren

Aysel Bora

Reimsli bir anne ve Ankaralı bir babanın oğlu olan DAVID BORATAV Paris'te doğdu. Fransa'da Paris Siyasal Bilgiler Enstitüsü ve Strasbourg Hukuk Fakóltesi'ni, İngiltere'de ise Leeds Hukuk Fakóltesi'ni bitirdi. Paris, Londra ve New York'ta yaşadı. Paris ve Brüksel'de AB Parlamentosu'nda, Londra'da BBC World Service'te, New York'ta Birleşmiş Milletler'de görev yaptı. Çevirmen ve edebiyat eleştirmeni olarak çalışan Boratav aynı zamanda *Chronicart* dergisinin düzenli yazarlarından. Eylül 2009'da Fransa'da yayımlanan *Beyoğlu'nda Fısıltılar* yazarın ilk romanıdır ve Gironde Yeni Yazarlar Ödülü'ne layık görölmüştür.

AYSEL BORA, 1943'te İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakóltesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdikten sonra *Meydan Larousse* ansiklopedisinin çevirmen kadrosunda görev aldı. Bugüne değin, aralarında Jean-Paul Sartre'ın *Aydınlar Üzerine*, Georges Simenon'un *Hollanda'da Bir Ev*, Amin Maalouf'un *Ölümcül Kimlikler*, Nathalie Sarraute'un *Şimdi ve Açınız* adlı yapıtlarının da bulunduğu pek çok kitabı dilimize kazandırdı.

c'ye

İnsanoğlu çocuktan farksızdır.
Ne idiyse aynen öyle kalmıştır:
Aşağıya ve en yakına eğilmiş bir halde.

CLAUDE LOUIS-COMBET

*Some trains don't pull no gamblers
No midnight ramblers, like they did before
I've been to Sugar Town, I shook the sugar down
Now I'm trying to get to Heaven before they
close the door*

BOB DYLAN

Hastalık

Aylardır uykusuzluk çekiyordum. Uykudaki o cansızlık ve bilinçsiz olma halinin getirdiği şey artık bana haramdı. Bir yeraltı geçidindeydim. Önümde uzayıp giden acımasız ve çıkış kapısı olmayan bir yorgunluk tünelineydim. Arada bir içim geçiyordu ve o an vücudumu uyku sayılabilecek bir sessizlik sarıyordu ama insanların istirahat dediği şeyin keyfini çıkaramadan çabucak kendime geliyordum.

Duyularım uyuşmuştu. Uyanıklık zamanımın bir kısmını sigara içerek, bir kısmını da iştahımı kaybetmekle geçiriyordum. En küçük bir hava akımına, buzu çözülmüş yiyeceklerdeki bakterilere, toplu taşıma araçlarında yolcuların öksürüklerine karşı hassaslaşmıştım. Gecesi gündüzüyle aylar süren uykusuzluktan sonra pusulası ve omurgası olmayan bir gemiye dönmüştüm. Bir enkaz değildim –henüz değildim– ama yalnızlığı, sessizliği ve geceyi iyi bilen ve her bakımdan çökmüş o haliyle sahile vurmuş eski bir petrol gemisine benzeyen bir insandım. Perişan halimin arasında sabırsızlıkla bu kâbustan bir çıkış yolu ya da ne şekilde olursa olsun bir soluklanma beklerken, bir yandan da bir sonun, belki de benim sonumun yakın olduğuna dair inancım gitgide netleşiyordu.

Son zamanlarda üst üste her gece fal taşı gibi açılmış gözlerimi tavandaki bir ayrıntıya dikerken, Celal Tur'la ilk karşılaşmamı her seferinde biraz daha net hatırlamaya başlamıştım. On iki on üç yaşımdaydım. Babamın yeğenlerinden Celal Paris'te Saint-Jacques Sokağı'ndaki dairemize ziyarete gelmişti. Mutfakta, uykusuzluk çeken ve şiirdeki deyişle "fazlasıyla ağır bir uyku yoğunlaşması" yüzünden uykuları heder olan bir adamın geceleri hakkında yüksek sesle nefes nefese kısa bir metin okumuştum. Bu deyimimi şimdi yeniden hatırlamıştım. Böyle bir uykuya, daha doğrusu uykusuzluğa, donuk beyaz ve uçucu bir madde gibi bedenin dışında yoğunlaşmış konsantre süte benzer bir hava veriyordu. Babam cümlelerin son derece Fransızcaya özgü sesini sevmiş ve Celal'e tekrarlatmıştı, Celal de biraz gizemli bir tavırla ona bunun ikide birde okunmaması gereken bir şiir olduğu cevabını vermişti.

Peki ama neden? diye sormuştu babam, bu kadar ciddiyet onu eğlendirmişti.

Celal, bu *zahir* şiiri diye cevap vermişti Türkçe. *Zahir* şiiri.

Celal Tur mükemmel Fransızca konuşurdu ve tıpkı babam gibi, nadir bulunan kitaplara meraklıydı. *Zahir* şiiri Seine rıhtımlarında bir Türk sahafın raflarında keşfedilmiş ilginç bir şeydi, sahaf üstüne basa basa şiiri ezberlemeye kalkmak gibi kötü bir fikre kapılanların uyku yüzü görmeyeceğini söylemişti. Bu şiiri okuyanın başına şiirde anlatılan durum aynen gelirmiş, sanki tek fasikülük kitapçıktaki birkaç mısra da bir odada ne kadar karanlık mevcutsa hepsini dağıtma gücü varmış gibi, uyunmak isteyen ama yorgunluktan bitap düşen kişiyi uyku tutmaz, gün ağarana kadar gözkapaklarını kapansın diye boşuna beklermiş. Hafif şaşkınlık ve fıstık unu kokan Celal, yıllar sonra onu kuzey Londra'da rutubetli bir da-

irede suskun ve kırılğanlaşmış bir halde yeniden buluncaya kadar, benim için o eşsiz cümle parçacığının, kendi çöküşümün bir arazi olmaktan çok kronikleşen marazı haline gelen o *fazlasıyla ağır uyku yoğunlaşması*'nın çerçisi olmuştu.

Babam Celal'in hediyesini kabul etmiş ama kapağını açmamıştı. Kendisi Borges okumuştı ve yazarın *zahir* hakkında verdiği tanımdan haberi vardı, Borges'e göre *zahir*, Müslüman ülkelerde insanların "asla unutulmak gibi korkunç bir güce sahip olan ve kendisine bakını delirten varlık ve nesnelere" işaret ettiği "Allah'ın doksan dokuz adından biriydi". Kitap masaya bırakılmış, kapağı açılmadan kalmıştı. Onlar tartışmalarına devam ederken, ben biraz korkuyla karışık bir büyülenmeyle kitabı seyretmiştim.

Babam, sen bana kitabı satan adamın bir Türk olduğunu söylememiş miydin? diye sormuştu. Adam bizim günlük dilimizde *zahir*'in "görünen" anlamına geldiğini biliyor olmalı. Bir *zahir* şiiri sonuçta Fransızların dediği gibi bir nevi allanıp pullanmış bir tuzak olmalı.

Gizli tabanı olan bir kutu, evet... Bir çeşit göz boyama. Panzehirine gelince, unutmak en iyi ilaçtır, diye cevap vermişti Celal.

O gece *zahir* mitolojisi hakkındaki tartışmanın ardından Celal salonda uyumuştı. Ben babamın açmadan kütüphanesine yerleştirdiği şiirin kötücül etkilerini kormayı kafama taktığımdan gözümü kırpmamıştım. Saatlerce yatağında dönüp durarak dikkat kesilmiş, kalkıp pencereden baktıktan ve Saint-Jacques Sokağı'nın hareketsiz olduğunu gördükten sonra gün ağarana kadar tekrar yorganımın altına süzölmüşüm. Beni dinleyecek birine *zahir*'e yakalandığımı (nezle kapmış ya da nazar değmiş gibi) ve bu durumda kitabın uğursuzluk getirdiğinin kanıtlanmış olduğunu söylemek için uygun bir za-

manı beklemiştim. Bahtsız kurbanı olduğum hastalığı orasından burasından uydurmaya çalışırken, annemin kızgın ama sonuçta kederli bakışları karşısında uykusuzluktan ölüp gideceğime ciddi ciddi inanarak sonunda sızmışım. Sabah geç bir saatte salonun kapısını ittiğimde, misafirin çarşaflarının toplanıp kanepenin koluna konduğunu görmüştüm. Celal gitmişti – onu ancak kırk yıl sonra görecektim.

Duvarda bir noktadan başlayıp elektrik prizinin arkasına yerleşen bir çatlağın çizdiği yolu incelerken bu tür hüznüleri hatırlamak ne kadar da kolaydı. Çocukluk bu küçük çatlaklarla doluydu, hatta bunlarla besleniyordu. Ama ben masallara inanmıyordum, hele travma bozukluklarına hiç; tersine sağlığın bozulmasının kader olduğuna, çöküşün kaçınılmazlığına, hızına inanıyordum. Beni rahatsız eden şey tıbbi teşhise gelen bir hastalıktı, bir sendromdu; yıllarca geceleri çalışmışım ve bu gece çalışmalarıyla geçen yıllarımın durumumun kötüleşmesiyle çok yakın ilgisi vardı. Bu hastalığın bugün artık hiçbir şiirsel tarafı kalmamıştı; ona Yengeç diyordum, çünkü dosdoğru gitmek yerine yan yan yürüyordu.

Çalıştığım laboratuvar beni istatistik veriler toplamakla görevlendirmişti, hesapları –önce delikli kâğıtlar üzerinde, sonra ekranda– taramaya dayanan ve karmaşık makinelerin yanı başında bir insan olarak bulunmanın dışında, işi sağlam tutmak için dakiklik gerektiren bir işti. Gece çalışması ilk gece raporuyla gün batarken başlıyor ve son sabah verileri sayesinde diyagramların tamamlanmasıyla şafakta bitiyordu. Birbiriyle bağlantılı ama düzgün bir sıra izlemeyen bir dizi etkinlikle görevliydim: olayların karşılaştırma yoluyla denetimi, veri tabanına göndermeler, alındının kaydı, vs. İşim bitince Olympia'daki evime dönüyordum. Ev sessizdi, anahtar kilidin içinde dönüyor, vücudum belli hareketlerle içeri

kayıyor, kolum geceyle ağırlaşmış bir paltoyu kapının arkasına asmak için uzanıyordu, kapı artık hiç kullanmaz olduğum bir mutfağa açılıyordu ve ben insanın uyuyamadığı yatakların ne kadar soğuk olduğunu düşünerek kendimi şilteye bırakıyordum. Daha sonra olanların gerçekten de uykuyla hiç ilgisi yoktu: daha çok vücudum yorgunluk fazlasını atar gibiydi. Kolum bacağımla ağırlıklarımı hatırlıyordu ve duyularım dairenin sükûneti içinde huzur bulsa da –spor dilinden alınma bir terim kullanmak gerekirse, arayı kapatıyordum–, *zahir* fazla gürültülüydü ya da başka bir deyişle uyku yoğunluğunun hazmı fazla ağırdı.

Bana ilaç yazmışlardı. Stilnox aldığımda tüyler ürpertici halüsinasyonlar görüyordum; Ambien mantıken hafif bir halsizliğe neden oldu; bir doktor Geodon verdi ve ben Zolpidem'in tetiklediği bir depresyonu bir sakinleştiriciyle tedavi ettiğimi anladım. İlaç bozuntularından ciddi olarak tiksinecek kadar aklım başımda olduğundan, bu evreye geldiğimde bu reçetelerin benim tarzımda kokteyller olmadığına karar verdim ve ilaç deneyimlerine noktayı koydum. Sifonu çektim ve haplar Londra kanalizasyon şebekesini boylayıp girişi serbest, dönüştürülmüş uyuşturucular parkına karıştı.

Hastalığımın geçici olduğuna, stresten, sürmenajdan, yalnızlıktan kaynaklanan geçici bir duruma dair güvence vermeye devam ediyorlardı. Mucize eseri sızacak olsam, dönüp duran aynı saçma sapan düşünceler kafama üşüşüyordu ama bu düşünceler rüya değildi. Fazla ani, fazla gerçekçi, fazla mekaniktiler, bildiğim ya da hayatımın şu ya da bu anında yaşadığım şehirlerde zoraki yürüyüşler şeklindeydi. Mesela Paris'te yürüyordum ve bir kıkırdak parçasının yer değiştirmeyle dizime ağırlar giriyordu. Seine anaforlarla çalkalanıyordu. Bu anaforlar bana sıra sıra kurukafaların boş

göz çukurlarını hatırlatıyordu. Yaz ortasında, gündüz olduğu halde sokakları boşalmış Marsilya'da yürüyordum. Hava ağırdı, soluk alamıyordunuz, şehir pis pis kokmaya başlamıştı ve dolaşmak imkânsızdı ama bir kahveye girecek kadar da param yoktu. Bir başka sefer Londra'da yürüyordum. Mesafeyi kestiremediğimden saatlerce kurşuni ve yağmurla yağ gibi parlayan geniş bir caddeden yukarı çıkıyordum. Karşıdan karşıya geçerken yanlış tarafa bakıyordum ve az kalsın iki katlı bir otobüsün altında kalıyordum.

Bu düşünceler bu kadar acı verici olmasa, rüya yerine geçebilirdi. Ama sahiden hepsi de bu şehirlerden her birinde, bazen kısa süreli kalışlarımın en başında, davranış ve izlenimlerle gerçeklik içinde cereyan etmiş şeylerdi. O zamanlar yaşadığımda hissettiğim huzursuzluğu, fiziksel rahatsızlığı ve moral bozukluğunu aynen hissediyordum ve her gözümü açıştımda, bu zoraki yürüyüşlerin uyanıklık halinin dolaylı ve halüsinasyonlu bir şeklinden başka bir şey olmadığını anlıyordum. Bir insanın arka arkaya üç ya da dört günden fazla gözünü açık tutamayacağını herkes bilirdi ve son raddede gözkapaklarım kapanıyordu. Ama bu şişmiş deri perdelerin arkasında hiçbir şey olduğu yoktu: alacakaranlık, sessizlik, biraz unutmaya vardı ama asla uyku yoktu. Ne çelişkidir ki, gücümü ancak doğan günün ışığıyla toparlayabiliyordum.

Benim de aralarında olduğum daha şanslı kişilere Britanya toplumu koruyucu devletten artakalanları dağıtıyordu. Mesleğime bağlı sağlık riskleri –gece çalışmak, radyasyon, amyant–, fiziksel ya da manevi zarar dolayısıyla açılacak adli kovuşturmalara hazırlıklı olmak amacıyla sağlık durumumun gizli ama derinlemesine takibini gerektirdiğinden, kıdemim sayesinde pastadan pay alma hakkına sahiptim. İş hekimliği beni tedavi edecek doktora gönderdi. Doktorum bir psikiyatrlar kuruluna

havale etti, onlarsa ilk randevudan önce benden değerlendirmesi ve teşhisi aylar alacak bir dizi kan ve genetik tahlili istediler. Randevu günü psikiyatlardan biri masasının arkasındaki koltuğa gömülmüştü. Bir diğeri ellerini arkasında kavuşturmuş kapının önünde mevzilenmişti.

Bu manzara beni rahatsız ediyor, dedim, görünüşte önemsiz ayrıntılara dikkat kesilmemek elimde değildi.

Ne demek istiyorsunuz? dedi birinci önlük.

şu gözaltı durumu, dedim, kapının yanında duran ikinci önlüğü işaret ederek.

Stajyerim, diye açıkladı, paranoyakça huysuzluğu- ma teslim olarak ve ikinci gmleğe yanına gelip masanın arkasına geçmesini işaret etti.

Bazı aşırı yorgunluk hallerinde hastaların rüya diye gördükleri şeyin, yeri değiştirilen gerçekliğin yansımalarından başka bir şey olmadığını açıkladılar. Vücudun sınırının dışında bir yorgunluğu ifade ediş biçimidir bu, dedi birinci gömlek. İkinici gömlek, benimkine benzer durumlarda, test sonuçlarını beklerken, istemli komaya yakın ve genel olarak ikna edici sonuçlar veren zorunlu uyku programının tavsiye edildiğini ekledi. Arkasından tıbbi süreçle ilgili birkaç ayrıntı daha geldi ve görüşme sona erdi. O kararlı ellerini sıktım. Beyaz gömlekle iki psikiyatrin gerçekte ne düşündüğü belli mi olurdu? Bana bir sakinleştirici iğne yapabilirler ya da beni yaka paa gtrebilirlerdi. Dışarı çıkar çıkamaz, hayalet gibi yaşsam da, hayatımı olduğu gibi sürdürme kararına vardım. Kendimi neon lambalarla aydınlatılmış bir hastane odasının ortasında yatağa uzanmış, gözlerim girintisi çıkıntısı olmayan bir tavana dikili ve bilinçsiz bir halde psikiyatr ve psikopatların eline teslim edilmiş olarak görmüştüm. Bu benim dayanma gücümün ötesindeydi, tedavisi en olanaksız uykusuzluk bile zgr iradeyle razı gelinen bir komadan daha iyiydi.

Sonunda kendimi Finsbury Park'ta psikoterapist Julius Lenz'in muayenehanesinde buldum. Psikoloji konusunda genel olarak olumsuz önyargılarım vardı ama muayenehanesi Londra'nın kuzeyindeki en köktenci camilerden birinin karşısında bulunan bir Yahudi'ye görünme fikri bana birden çok çekici geldi. Benim için her sosyolojik ilginçlik, fazlasıyla düzenli bir hayatın çok bildik yollarının dışına çıkan her yol bir işe aklımın yatması için fazladan bir neden daha demekti. Henüz ayaklarının geri geri gittiği bu ziyaretlere haklı gerekçeler bulmak için bir nedene ihtiyacım vardı. O bildiğinden şaşmaz ellili yaşlara geliyordum ve Şamanizm ya da kara büyüden daha karanlık gördüğüm bir sürece atılmaya karar vermiştim. Lenz'e daha işin başında iyileşmesi olanaksız bir hastalığım olduğunu düşündüğümü söyledim. Neden olmasındı? Olağan bir şeydi bu, benim dramımdı, kişisel çöküşümdü. Bütün bunların çocukluğumla, annemle, art arda köklerimden kopmakla ya da travma yaşadığım bilmem hangi olayla ne ilgisi olabilirdi? Psikoterapi klişelerle oynuyor, her birini birer ayna gibi hastaların yüzüne tutmaktan hoşlanıyordu, ben de bir istisna değildim. Sevmiyordum aynaları – en azından kendi kayboluşumu analiz etmek için bana uzatılanları.

Julius Lenz bu saldırgan sözlerime cevap vermedi ve hastalık üzerinde yoğunlaşmayı tercih etti. Hastalarının çoğu gece çalışıyordu. Araba farlarının ışığında etiyile kemiğiyle gecelikli genç kızlar belirdiği için artık araba kullanamayan bir taksi şoförüyle ilgileniyordu. Saatlerini otelin resepsiyonunun altında kıvrılarak geçiren bir gece nöbetçisiyle. Kulak davulunun artık insan sesi duymadan yapamadığına inanmış ve gece saatlerini SOS Arkadaş telefon hattında geçiren eski bir Körfez Savaşı askeriyle. Onlara kıyasla ben bir hayli sakindim ve duru-

mum umutsuz olmaktan çok uzaktı. Başkalarının rahatsızlıkları beni ilgilendirmiyordu. Etrafta başkalarının olduğunu bilmek, tıpkı depresyon geçiren gibi, uykusuzluk çeken de hiçbir şekilde rahatlatmıyordu. Başkaları ya da kendim hakkında ne kadar az şey bilirsem o kadar iyiydi. Psikoterapist kendi işini, ben kendi işimi yapıyordum. Ya ölünceye kadar dayanmamı sağlayacak ya da başarısız olacaktı; birkaç yıl eksik birkaç yıl fazla, sonuç değişmeyecekti. Eğer ben işim yüzünden hastalandıysam, elimden hiçbir şey gelmezdi ve iş değiştirmekle yeneden uyuyabilme mutluluğuna kavuşacağımı hiçbir şey kanıtlayamazdı.

Tam anlamıyla bir sağırlar diyaloguna benzeyen ilk seanstan sonra Lenz'in muayenehanesine dönmekte tereddüt ettim. Hayatımda hiçbir değişiklik yapmamaya karar verdiğime göre, dönmem ne işe yarayacaktı? Hayatım tek başına değişmezdi. Kan tahlillerine razı olmuş ve randevulara uymuştum, çünkü ben uysal bir hasta, örnek bir vatandaşım, ama o şarlatanlar hiçbir şey bulamamışlardı. Lenz'le ne değişecekti? Bununla birlikte doğa boşluktan nefret ediyordu ve ben meraktan çok moral bozukluğundan, Finsbury Park'ı ziyaret etmeyi âdet edindim. Yol boyunca, beyaz cüppe ve takkeleriyle Londra'nın kuzeyindeki aşırılık yanlısı merkezlere giden endişe uyandıran ve ne olduğu anlaşılmayan insanların hayatını gözümde canlandırmaya çalışıyordum ve hiçbir endişeye kapılmadan kendimi onların camisinin kapısına kadar gelmiş bulunca şaşırıyordum, onlar kapıda ayak-kabıllarını çıkarırken ben de terapistimin kapısını çalmak üzere caddenin karşı tarafına geçiyordum.

Fransa'da yazarların ilk romanlarına verilen çok saygın Gironde ödülünü kazanan David Boratav, Türk okuru için de güzel bir sürpriz.

Londra'da uykusuzluk çeken bir adam. Eşi tarafından terk edilmiş. Oğlu ilgisiz. İçinden çıkılmaz bir hastalığın pençesinde yaşamı tamamen anlamsızlaşmış. Babasının ölümüyle, biraz da tereddüt ederek, İstanbul'a, Beyoğlu'na dönmek durumunda kalıyor; on bir yaşından beri adım atmadığı memleketine. Esrarengiz bir şiirin peşinde, artık yabancı olduğu kentin karmaşasına daldığında, Boğaz, rakı ve bu toprağın nefesi onun tüm varoluşunu sarsacaktır.

Köksüzleşme ve köklere dönüş, dünya yurttaşlığı, sürgün ve iltica gibi günümüz romanına özgü önemli izlekleri barındıran roman, aynı zamanda, yakın tarihimize hümanist açıdan bakan lirik bir şiir, hem bir yetişkinin hem de bir çocuğun gözünden aktarılan bir aile tarihinin de anlatısıdır.

Kapak resmi: FARUK CIMOK

ISBN 978-975-07-1226-5

9 789750 712265